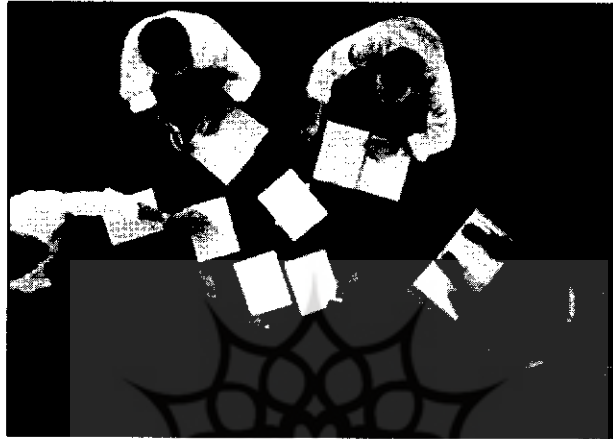


# شرکتهای تعاونی خُرد؛ هسته های توسعه اقتصادی - اجتماعی

مهندس محمدرضا عباسی



## مقدمه

بدون تردید در دنیای کنونی، «اقتصاد تعاونی» سهم قابل توجهی از «اقتصاد ملی» ممالک جهان و نیز «اقتصاد بین الملل» را به خود اختصاص داده است. این امر ناشی از آن است که مفاهیم و کارکردهای اقتصاد تعاونی - که بر اصول همیاری و همکاری صادقانه تأکید ورزد - کاملاً متناسب، همسو و منطبق بر افکار و آرمانهای عدالتخواهانه اجتماعی - اقتصادی انسان است.

اینکه اقتصاد تعاونی تا آنجا مقبول همگان واقع شده است که حتی اندیشمندان، اقتصاددانان و رهبران اجتماعی اعتقاد یافته اند که میزان پیشرفت و توسعه اقتصادی - اجتماعی هر جامعه با گستردگی فعالیتها و تشکلهای تعاونی آن جامعه همپیوستگی کامل و مستقیم دارد.

نکته قابل تأمل آن است که اشکال و تعدد انواع شرکتهای تعاونی براساس نوع

فعالیت، گستردگی عملیات و برخی متغیرهای دیگر بسیار متفاوت و گوناگون خواهد بود. اما در نگاهی گذرا، تعاونیها را بر پایه «وسعت عملیات» میتوان به دو گروه عمده شرکتهای تعاونی خُرد (کوچک) و شرکتهای تعاونی بزرگ و گسترده تقسیم نمود. شرکتهای تعاونی خُرد به دلیل محدود بودن تعداد اعضا، نیاز کمتر به بودجه و امکانات، عدم پیچیدگی فعالیتها، آسانی ایجاد و توسعه آنها و بالاخره مدیریت آسانتر می توانند نقش بهتر و مؤثرتری را برای بسیج توده ها و پیوستن آنان به نهضت تعاونی ایفا کنند. ضمن آن که در عرصه اقتصادی نیز قادر خواهند بود جمعیت بیشتر و گسترده تری از مردم جامعه را از «خدمات تعاونی» بهره مند سازند. از این رو، در صورت توسعه و گسترش شرکتهای تعاونی کوچک، سهم اقتصاد تعاونی در اقتصاد ملی چشمگیرتر خواهد شد. به این ترتیب میتوان به این

نتیجه نایل شد که شرکتهای تعاونی کوچک می توانند نقش بارزتری را در توسعه اقتصادی - اجتماعی یک کشور بازی کنند.

## خصوصیات بارز شرکتهای تعاونی خُرد

شرکتهای تعاونی خُرد (کوچک) ممکن است در سطوح مختلف جامعه (روستا، شهر، اداره، کارخانه، محله، منطقه یا ...) تشکیل شوند و به فعالیت ادامه دهند

بطور کلی تعاونیهای خُرد، شرکتهای تعاونی کوچکی هستند که از گروه محدودی عضو تشکیل شده اند. این اعضا متشکل از افرادی هستند که با هم مشترکات اقتصادی - اجتماعی نسبتاً زیادی دارند. آنان ضمن این که در پی رفع نیازهای (مشترک) خود هستند، در صدد کسب منافع مشترک نیز می باشند.

از ویژگیهای بارز اعضای شرکتهای تعاونی کوچک آن است که قادر به قبول ریسک بالا نیستند و فعالیتهای پیچیده ای که ظرفیتهای بالای فکری و عملی را طلب

می‌کنند، خوشایند آنها نیست. از همین رو، تعاونیهای کوچک از گستره سازمانی و مدیریتی محدودی برخوردار هستند و اداره امور آن‌ها بسیار آسان است.

شرکت‌های تعاونی کوچک به نوعی در زمره تعاونیهای حرفه‌ای قرار دارند. زیرا عوامل این تعاونیها یعنی کارکنان و مدیران عموماً افرادی هستند که در برابر کار خود حقوق و دستمزد دریافت می‌کنند. به دیگر سخن، این تعاونیها برای مدیریت و اداره امور خود دستمزد پرداخت می‌کنند. وظیفه اساسی عوامل تعاونیهای خرد نیز در قبال دستمزدی که دریافت می‌دارند آن است که جهت تأمین رفاه مطلوب اعضا تلاش خود را به کار گیرند. یعنی فرآیندهایی را که به تهیه یا تولید محصولات ارزان قیمت و با کیفیت می‌انجامد، بیابند و به کار گیرند.

بر پایه تجارب کنونی مزایای ویژه تعاونیهای خرد نسبت به تعاونیهای بزرگ و پیچیده و نیز بازار خصوصی کالا آن است که این تعاونیها به میزان بارزتری از منزلت مردمی برخوردارند. زیرا تشکلهای مردمی به مرحله‌ای از رشد و پیاپی رسیده‌اند که برای عبور موفقیت‌آمیز، منطقی و صحیح از جاده «تعاون» قادر هستند از منابع و تسهیلات موجود در جامعه و نیز نهاده‌های خویش به نحو مطلوب و کارآتری در راستای رفع نیازهای اعضا بهره‌مند شوند.

با توجه به مطالب یاد شده، شرکت‌های تعاونی خرد را میتوان به آسانی با قالب و الگوهای مناسبی که برای توسعه اقتصادی-اجتماعی طراحی می‌شوند، تطابق و سازگار نمود. در این صورت هر یک از این تعاونیها نقش یک هسته مؤثر برای تشکیل شبکه تعاونی پویا و توسعه یافته کشور را بازی خواهد کرد این هسته‌ها می‌توانند از طریق ارتباط با یکدیگر و نیز با شبکه تعاونی کشور به صورت جریان‌ی مطلوب و همسو، چرخهای توسعه اقتصادی-اجتماعی کشور را بسازند.

آهنگی سریعتر به حرکت در آورند.

### تعاونیهای خرد و وزارت تعاون

گر چه شرکت‌های تعاونی کوچک عموماً براساس جریانی خودجوش و درون‌زا به وسیله گروههای مردمی در عرصه ساختار اجتماعی-اقتصادی جامعه هویدا می‌گردند. اما، برای تشکیل و هیأت اصولی و منطقی این تعاونیها و نیز شتابان ساختن آهنگ گسترش و توسعه آنها ضروری است که سازمان مسئول ترویج و توسعه تعاونیها (وزارت تعاون) رأساً وارد عمل شود و در این مورد از خود حساسیت نشان دهد.

به طور کلی سازمان مسئول ترویج و

طریق نمایند. برخی از مؤلفه‌های این تعاونیها را میتوان در قالب اصول کلی زیر برشمرد. (یادآور می‌شود در این میان نقش سازمان مسئول ترویج و توسعه تعاونیها آن است که این مؤلفه‌ها را با خصوصیات و هنجارهای جامعه و نیز گروههای هدف سازگار نماید.)

- هر شرکت تعاونی خرد فعالیت‌های خود را با عنایت به منابع، شرایط، توانایی و نیاز اعضا و بخصوص با مشارکت خود آنان تنظیم و تدوین کند

- هر تعاونی خرد وظیفه دارد تمامی فعالیتها، تصمیمها و روابط خود را با جامعه براساس هنجارهای اجتماعی، اقتصادی،

## مزایای ویژه تعاونیهای خرد نسبت به تعاونیهای بزرگ و پیچیده و نیز بازار خصوصی کالا آن است که این تعاونیها به میزان بارزتری از منزلت مردمی برخوردارند

توسعه تعاونیها در واقع وظیفه‌دارد است براساس مقتضیات و مناسبات اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی جامعه و نیز بضاعت فکری و مادی گروه هدف برای ایجاد و گسترش انواع گوناگون شرکت‌های تعاونی یک الگوی اولیه را طراحی نماید. سپس تلاش کند تمامی تعاونیهای موجود و تعاونیهایی که بعد از این تشکیل خواهند شد، از این الگو پیروی کنند.

با این وصف، طراحی الگو و ساختار شرکت‌های تعاونی کوچک (خرد) از این امر جدا نیست. یعنی این تعاونیها در صورتی می‌توانند در گستره نهضت تعاونی به درخشند که از یک الگوی اصیل و منطقی تبعیت نموده و نقش توسعه‌ای به خود بگیرند. امروزه عموم شرکت‌های تعاونی کوچک باید دارای الگو و ساختار روشن و شفاف باشند تا قادر شوند در بستر توسعه اقتصادی-اجتماعی کشور به نحوی مؤثر طی

سازگار تطابق بخشد.

- هر شرکت تعاونی خرد، دارای ساختار سازمانی مشخص باشد. این ساختار دارای عوامل انسانی است که گردش امور و فعالیت‌های تعاونی را برعهده دارند (کارکنان، مدیران، بازرسان و...)

- عوامل انسانی هر شرکت تعاونی بر پایه تشکیلات آن مشخص و تعریف شده باشند و در طول حیات تعاونی از سوی اعضا برای فعالیت انتخاب شوند. وظیفه اساسی این عوامل، تأمین و گسترش منافع اقتصادی-اجتماعی یکایک اعضا می‌باشد و در قابل تشکیلات تعاونی از سوی اعضا، نظارت، پشتیبانی و کنترل می‌شوند.

- هر تعاونی خرد فعالیت‌های خود را براساس ساختار اقتصادی و مناسبات سیاسی جامعه تنظیم می‌کند.

بدیهی است شرکت‌های تعاونی زمانی که اصول کلی بالا را رعایت کنند، موفق قلمداد

## مزایای تعاونیهای خرد برای اعضا

بدیهی است مشخص ساختن افراد و گروههایی که شرایط لازم را برای تشکیل تعاونی دارند می‌بایست به عنوان یک وظیفه اصلی سازمان ترویج و توسعه تعاونیها (وزارت تعاون) در نظر گرفته شود. در واقع گروههای متجانس یعنی گروههایی که افراد آن نیاز، انگیزه، علائق و تمایلات مشترک دارند، می‌بایست برای تشکیل تعاونیهای خرد در اولویت نخست قرار داده شوند. گروههایی مانند: کارگران کارخانجات، کارکنان سازمانها، خانواده‌های ساکن یک محله یا منطقه، کشاورزان یک منطقه یا روستا، اتحادیه‌های صنفی و... از این قبیل هستند. زیرا چنین گروههایی به علت داشتن وجوه اقتصادی- اجتماعی مشترک به آسانی خواهند توانست نور هم جمع شوند و از طریق مشورت و همفکری نیاز و مسایل مشترک را شناسایی کنند و به راه حل مشترک (تشکیل شرکت تعاونی) دست یابند.

به طور کلی تأسیس و راه اندازی سازمانهای تعاونی کوچک برای گروههای متجانس مزایا و تسهیلات زیر را به ارمغان خواهد آورد:

- اینگونه افراد اگر چه از بنیه مالی بالایی برخوردار نیستند، اما قادر خواهند بود حق عضویت خویش را که نسبتاً ناچیز است، به راحتی پرداخت کنند.

- چون تعداد اعضا محدود است، هنجارها، تجارب و خواسته‌های مشترکی دارند. بنابراین آموزش اصول و فلسفه تعاون و تعاونگرایی، مهارتهای حرفه‌ای، مدیریت، اصول و شیوه ارزیابی فعالیت‌های تعاونی و...

به آنان میسرتر است. به این ترتیب سریعتر و آسانتر پیامهای آموزشی- ترویجی را فرا گرفته و در عمل به کار می‌گیرند.

- عموماً این افراد برای تأمین مایحتاج

آغاز کنند.

- آنگاه، سازمان مسئول ترویج و توسعه تعاونیها وظیفه دارد گروه هدف را در جنبه‌های نیازهای مادی برای تشکیل تعاونی اعم از سرمایه، امکانات و نهاده‌ها حمایت نموده و همچنین دانش و مهارتهای لازم را در اختیار آنان قرار دهد.

- اصول، قانون، مقررات و شیوه نامه تشکیل تعاونی را نیز در یک فرایند آموزش- ترویجی به آنان بیاموزد تا با آمادگی کامل مراحل اجرایی را طی کنند.

- در مراحل مختلف یعنی از آغاز تا مراحل پایانی تشکیل تعاونی این تعاونگران نوپا را از نظر فکری کمک کند تا در فرایند تأسیس تعاونی به علت برخی ناتوانیهای احتمالی مأیوس و ناامید نشوند.

- در صورت لزوم آنها را از کمکها و تسهیلات مالی مورد نیاز (پرداخت وام یا کمکهای بلاعوض) بهره‌مند سازد.

- و .. نکته اصلی آن است که چنانچه سازمان مسئول ترویج و توسعه تعاونیها (وزارت تعاون) الگو و ساختار شرکتیهای تعاونی خرد را طراحی و استاندارد کرده باشد (عناصر، اجزا ساختار، فرایند

خواهند شد و تنها در چنین وضعیتی است که اعضای آنها، تعاونی را سازمانی متعلق به خود تلقی خواهند کرد و این امر بستر مناسبی را برای مشارکت فعال اعضا در کلیه امور اعم از برنامه ریزی، اجرا و ارزشیابی فعالیتها به نحو مناسب و قابل انتظار فراهم خواهد ساخت.

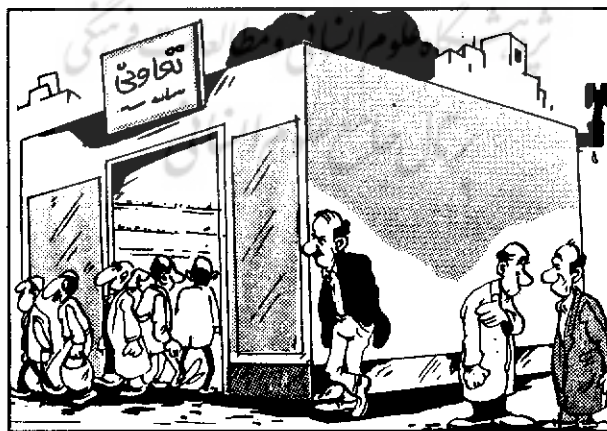
## فرآیند تشکیل تعاونیهای خرد

همانطور که پیش از این بیان گردید، سازمان مسئول ترویج و توسعه تعاونیها (وزارت تعاون) می‌بایست برای تشکیل تعاونیها وارد عرصه شده و از خود حساسیت نشان دهد. در فرایند ایجاد و تشکیل شرکتیهای تعاونی خرد، این سازمان وظیفه دارد قبل از هر چیز گروههایی را که نیازمند به برخورداری از نعمت تعاون هستند (و در عین حال نیز آمادگی آن را دارند که به نحوی داوطلبانه به تشکیل تعاونی اقدام ورزند) مورد شناسایی قرار دهد. آن گاه، شرایط مناسب اعم از آموزش، هدایت، راهنمایی و حمایت آنان را جهت تشکیل تعاونی آماده و مهیا سازد.

به طور کلی میتوان کارکردهای سازمان مسئول ترویج و توسعه تعاونیها را برای تشکیل و راه اندازی شرکتیهای تعاونی کوچک به شرح زیر بر شمرد:

- ابتدا، سازمان مزبور می‌بایست مزایای زندگی تعاونی و برخورداری از خدمات تعاونی را با تأکید بر مزایای اقتصادی آنها، برای گروه هدف روش سازد. نتیجه امر آن است که تمایل و علاقمندی گروه هدف برای تشکیل تعاونی بیش از پیش تقویت و گسترش خواهد یافت.

- سپس تمامی اطلاعات و داده‌های لازم را برای ایجاد و راه اندازی تعاونی در اختیار گروه هدف قرار دهد تا با آمادگی بهتر و بینش و درک منطقی تر کار تأسیس و راه اندازی را



فعالیتها، شیوه مشارکت، تصمیم سازی، اداره و مدیریت و... دقیقاً تعریف شده باشند)، ایجاد و راه اندازی این تعاونیها به آسانی میسر و مقدور خواهد شد.

- شناسایی دقیق وضعیت فعلی شرکتهای تعاونی موجود (از حیث ساختاری، تشکیلات، اعضا، اقتصادی بودن، میزان استقبال مردم و...).

با این وصف، برای حمایت و پشتیبانی دولت از تعاونیهای خرد میتوان گزینه‌های متفاوتی را تصور نمود که وزارت تعاون به عنوان متولی بخش تعاون ناگزیر است راهکارهای مؤثر، مناسب و مطلوب را برای هر وضعیت خاص اقتصادی - اجتماعی گزینش نموده و در دستور کار برنامه‌های حمایتی خود قرار دهد.

بطور کلی نتایج بررسیها نشان می‌دهد که عموماً برای ترویج، توسعه و حمایت دولت از تعاونیها سه راهکار اساسی زیر از تحقیق و بررسی پیش پای دولت قرار می‌گیرد:

۱ - ایجاد و راه اندازی شرکتهای تعاونی جدید

برای تحت پوشش در آوردن افرادی که از مزایای اقتصاد تعاونی محروم هستند و ضرورت دارد در عرصه اقتصاد تعاونی و جریان اجتماعی وابسته به آن وارد شوند و در نتیجه از تأثیرات عدالت اقتصادی بخش تعاون بهره‌مند شوند. دولت وظیفه دارد به ایجاد و راه اندازی شرکتهای تعاونی و ارائه خدمات تعاونی به این مردم بپردازد.

۲ - حمایت و پشتیبانی از شرکتهای تعاونی موجود

به منظور بازسازی و نوسازی شرکتهای تعاونی که به هر دلیل در انجام وظایف خود نایل شدن به اهداف اقتصاد تعاونی موفق نبوده‌اند (تعاونیهای نیمه فعال، راکد، در حال تعطیل شدن و تعاونیهای شکست خورده) دولت می‌بایست برای فعال سازی و هدایت آنها به مسیر اصلی تعاون و نهضت تعاونی و تبدیل نمودن این تعاونیها به تعاونیهای موفق و واقعی آنها را بازسازی و حتی نوسازی کند.

۳ - غیر دولتی کردن شرکتهای تعاونی موجود



اجتماعی جامعه، برقراری عدالت اقتصادی و... پیش ببرد، ناگزیر است از این هسته‌های توسعه، حمایت جدی به عمل آورد و آنها را در راستای اقتصادی عمل کردن و گسترش در بین توده‌های مردم هدایت و پشتیبانی کند.

نکته اساسی که می‌بایست از سوی وزارت تعاون مورد دقت قرار گیرد، آن است که برای این کار به سازمان مسئول ترویج و توسعه تعاونیها متذکر گردد با بینش و دیدگاهی پژوهشگرانه به مسأله حمایت و توسعه تعاونیها بپردازد.

بطور کلی سازمان مسئول ترویج و توسعه تعاونیها برای حمایت جدی از تعاونیها می‌بایست بر پایه داده‌های تحقیقاتی و پژوهشی نکات بنیانی زیر را مورد نظر قرار دهد:

- شناسایی دقیق اوضاع اقتصادی - اجتماعی هر منطقه (شهر و روستا یا کانونهای اجتماعی مختلف از جمله سازمانها، مؤسسات و...)

- شناسایی دقیق نیازهای مردم منطقه یا کانون و محیط اجتماعی (محل، کارخانه، اداره، اتحادیه صنفی و...)

- شناسایی دقیق خصوصیات مردم مورد نظر (گروه هدف): از جمله نیازها، علاقمندیها، تمایلات، خواسته‌ها، میزان

خود و خانواده تا حدودی (کم یا زیاد) تحت فشار قرار دارند از این رو، با برکه مزایای تعاونی، برای تشکل و عضو شدن تمایل بیشتری از خود ظاهر می‌سازند و داوطلبانه اقدام خواهند نمود.

- چون عضویت آنان از روی علاقه و به شیوه‌ای داوطلبانه رخ می‌دهد و از سویی نیز در پی کسب منافع اقتصادی می‌باشند، با آمادگی نسبتاً کاملی در فرآیند مدیریت و نظارت امور تعاونی مشارکت خواهند نمود.

### حمایت تعاونیهای خرد از سوی وزارت تعاون

بدون شک، گسترش و توسعه شرکتهای تعاونی که از سوی سازمان مسئول ترویج و توسعه تعاونیها (وزارت تعاون) صورت می‌گیرد، در واقع یک اقدام زیربنایی برای توسعه اقتصادی - اجتماعی کشور است. خصوصاً آن که گسترش تعاونیهای خرد (که قادر هستند نقش هسته‌های توسعه اقتصادی - اجتماعی را ایفا کنند) رویکردی مؤثر برای توسعه اقتصاد تعاونی کشور است. اما، چنانچه دولت بخواهد - که می‌خواهد - وضعیت اقتصادی - اجتماعی کشور را به سوی قطع وابستگی از کشورهای بیگانه، تحقق خودباوری و بهره‌گیری از مشارکت مردم بر سرنوشت اقتصادی -

خواهند توانست هسته‌های اصلی شبکه نهضت تعاونی را در یک جامعه تشکیل دهند و در صورت وقوع این امر، دارای هدف، فعالیت و ساختار یکسانی خواهند بود و در هر صورت وجوه اشتراک و بارزی خواهند داشت.

این هسته‌ها در واقع هر یک عضو مؤثر و پویایی شبکه نهضت تعاونی بوده و جزئی از اجزای پیکره بخش تعاون کشور را دارند. این هسته‌های می‌توانند به یک ساختار و تشکیلات وسیع‌تر و بالاتر متصل شده و به آسانی قادر شوند از مزایا، امکانات و تسهیلات بخش تعاون نیز بهره‌جویند. (بازاریابی، تسهیلات مالی، حمایت، تدارکات و...) بنابراین، تعاونیهای خرد با الحاق به یک شبکه گسترده‌تر می‌توانند قدرت کارایی خود را افزایش دهند، موضع خود را در بازار تقویت سازند، ارزش اعتباراتی و نیز توانایی در پرداخت مستمره به مدیریت حرفه‌ای خود را افزایش دهند.

از سوی دیگر، چون تعاونیهای خرد از لحاظ سرمایه ضعیف هستند، بناچار باید از کمکهای خارجی بهره‌مند شوند. بنابراین عضویت آنها در شبکه (سازمان بزرگتر) موجب می‌شود فعالیت‌های آنها وسعت یافته و برای تهیه یا تولید کالا و نیز کسب خدمات، بازارهای جدیدی به روی آنها گشوده شود. ■

منابع:

- 1- Plan of Action for people participation in rural development, F.A.O(1991)
- 2- Pinning of programmes and projects for the promotion of cooperatives rural groups based on the AMSAC concept, F.A.O (1988).

بازسازی یک تعاونی بیهوده باشد و سازمان مذکور به این نتیجه برسد که بهتر است بجای بازسازی، تعاونی مزبور منحل گردیده و تعاونی جدیدی تأسیس و بنا شود. به هر حال این که یک تعاونی چگونه و با چه کیفیتی دچار مشکل است، نیازمند به بررسی داشته و نتایج بررسیها وضعیت را روشن می‌سازد. اما به عنوان شاخصهای موفقیت یک شرکت تعاونی، سازمان مسئول ترویج و توسعه تعاونیها در جریان مطالعات خود می‌تواند سه شاخص اساسی ذیل را در نظر داشته باشد:

- اول - رضایتمندی اعضا: میزان رفاه و آسایش جدی که تعاونی برای اعضای خود به ارمغان آورده است.
- دوم - مشارکت اعضا در سرمایه‌گذاری و مدیریت تعاونی:
- میزان مشارکت جدی و فعالانه اعضا در تأمین منابع، نهاده‌ها و نیز مدیریت فعالیت‌های تعاونی.
- سوم - مشارکت اعضا در کسب منافع: مشارکت جدی اعضا در بهره‌برداری و کسب منافع حاصل از فعالیت‌های تعاونی.

### شبکه تعاونیهای خرد

حمایت و پشتیبانی از شرکتهای تعاونی خرد در صورتی منطقی و اثر بخش خواهد بود که تمامی آنها به عنوان هسته‌های توسعه اقتصادی - اجتماعی در سطحی کلان و بالاتر سازماندهی شده باشند. در چنین وضعیتی است که میتوان ادعا نمود نهضت تعاونی در یک کشور بالنده بوده و شبکه آن در سطح کشور گسترده، فعال، دارای ساختار و ارتباط ارگانیک هستند. در صورت بروز این رخداد، توسعه بخش تعاونی در جهت شتاب دادن به توسعه اقتصادی - اجتماعی کشور نقش ارزنده و منحصر به فرد خود را بازی کرده است.

از آنجا که تعاونیهای خرد طبیعتاً میتوانند

در واقع بر پایه تجارت موجود ترجیحاً شرکتهای تعاونی نمی‌بایست در اختیار و مدیریت دولت باشند و توسط آن اداره شوند. امروزه ثابت شده است دولتی بودن تعاونیها نه اصولی و نه مفید است.

شرکتهای تعاونی باید مستقل بوده و توسط مردم اداره شوند تا هدفهای نهضت تعاونی تحقق یابد.

بنابراین تعاونیهای دولتی میبایست در فرآیند غیر دولتی شدن به مردم واگذار گردند.

### بازسازی و نوسازی تعاونیها

در زمینه تأسیس و راه اندازی شرکتهای تعاونی جدید (وظیفه اول دولت) مطالبی بیان شد. اما در مورد بازسازی و نوسازی تعاونیهای موجود (وظیفه دوم دولت) باید گفت که تشخیص نیاز یک تعاونی به بازسازی به عوامل گوناگونی بستگی دارد.

بطور کلی اگر یک شرکت تعاونی به مشکلات ذیل گرفتار باشد، از مسیر «تعاونی بودن» خارج شده و به حمایت جدی نیاز دارد:

- درپها را به روی خود بسته باشد و تمایلی به پذیرش عضو جدید نداشته باشد.
- به هر دلیل از ارائه مناسب کالا و خدمات با کیفیت به اعضا عاجز باشد
- قادر نباشد خدمات و تولیدات مورد نیاز اعضا را در مقایسه با بازار خصوصی با قیمت مناسب تأمین کند.

- عوامل انسانی، ساختار و تشکیلات آن به نظر اکثریت اعضا نامناسب باشد - به علت مشکلات پیش آمده از سوی مدیران یا عوامل خارجی و محیطی، در نظر مردم و اعضا به هر دلیل تعاونی بی اعتبار شده باشد.

- و .. با این وصف، سازمان مسئول ترویج و توسعه تعاونیها می‌بایست پس از بررسیهای لازم و با عنایت به پیش نیازهای مؤثر بر توسعه تعاونیها، راهکارهای مناسب را برای هر تعاونی مورد مطالعه، انتخاب کند گاهی ممکن است ضرورت نوسازی و